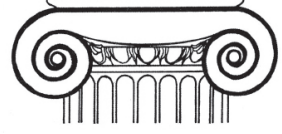

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

ARKEOLOJİ DERGİSİ

XXX (2023/1)

ISSN 1300 – 5685

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

ARKEOLOJİ DERGİSİ
XXX (2023/1)

© 2023 İzmir/Türkiye
ISSN 1300 – 5685

Sahibi: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Dekan Prof. Dr. Yusuf Ayönü
Sorumlu Müdürü: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Eşref Abay

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
ARKEOLOJİ DERGİSİ
XXIX (2022)

© 2023 İzmir/Türkiye
ISSN 1300 – 5685

Sahibi: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Dekan Prof. Dr. Yusuf Ayönü
Sorumlu Müdürü: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Eşref Abay
ARKEOLOJİ DERGİSİ hakemlidir. Nisan ve Ekim ayında olmak üzere yılda iki kez basılmaktadır.
TÜBİTAK/ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında ve EBSCO Art & Architecture Ultimate'te
taranmaktadır.

Published twice a year in April and October.

EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ'nin izni olmadan ARKEOLOJİ DERGİSİ'nin
hiçbir bölümü kopya edilemez. Alıntı yapılması durumunda referans gösterilmelidir.
Yazıların yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

It is not allowed to copy any section of ARKEOLOJİ DERGİSİ without the permit of
EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ARKEOLOJİ DERGİSİ'ne gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde bu cildin
son sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde yayınlanacaktır.
Articles should be written according to the guideline mentioned in the following web address
or on the last pages of this volume.

ARKEOLOJİ DERGİSİ'nin yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for following submissions for ARKEOLOJİ DERGİSİ

ARKEOLOJİ DERGİSİ

Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü

Bornova 315110 İZMİR-TURKEY

Diğer iletişim adresleri / Other correspondance addresses

Fax: +90 (232) 388 11 02

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egearkeoloji>
egearkeolojidergisi@gmail.com

Basım Yeri | Ege Yayınları
İstanbul, Türkiye.

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: +90.212.244 75 21 - 249 05 20

info@zerobookonline.com-<http://www.zerobooksonline.com>

ARKEOLOJİ DERGİSİ

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

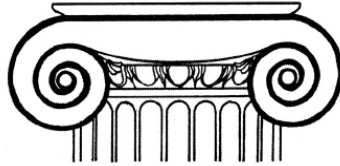
EDİTÖRLER/EDITORS

M. Nezh AYTAÇLAR
Eşref ABAY
Fulya DEDEOĞLU
Aytekin ERDOĞAN

DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ersin DOĞER – Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Turan EFE – Prof. Dr. Armağan ERKANAL – Prof. Dr. Massimo FRASCA
(Universitai di Catania) – Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Binnur GÜRLER (Dokuz Eylül Üniversitesi) – Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI (Atatürk
Üniversitesi) Prof. Dr. Nuran ŞAHİN – Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)
Jean Yves EMPEREUR (CEALlex İskenderiye) – Prof. Dr. Abdullah YAYLALI

ISSN 1300 – 5685
İZMİR

ISSN 1300 – 5685
İZMİR
2023

ARKEOLOJİ DERGİSİ

Cilt/Volume XXX

2023/1

MAKALELER / ARTICLES

- MÜCELLA ERDALKIRAN: Reuse of Bone Finds in The Neolithic Period: The Case from Barcın Höyük (*Neolitik Dönem Kemik Aletlerin Yeniden Kullanımı: Barcın Höyük Örneği*)1-10
- DERYA YALÇIKLI: Havran-İnboğazi Vadisi'nde Prehistorik Mağaralar: Andık, Aydınlık ve Karatepe Mağaraları (*Prehistoric Caves in Havran-Inboğazi Valley: Andik, Aydinlik and Karatepe Caves*)11-37
- ŞAKİR CAN-ŞEYMA ÇİFTÇİ: Kendale Hecala on The Ambar Çay in The Upper Tigris Region: The First Preliminary Report on The 2018-2019 Excavations (*Yukarı Dicle Havzası Ambar Çay Kıyısında Yer Alan Kendale Hecala 2018-2019 Kazı Sezonlarında Yürütülen Çalışmalara İlişkin Ön Rapor*)39-64
- ÖZLEM ÇAKAR KILIÇ: Orta Porsuk Havzası'nda İlk Tunç Çağı Yerleşimleri: Sit Havzası Analizleri ve Arazi Kullanımına İlişkin Yorumlar (*The Early Bronze Age Settlements in The Middle Porsuk Basin: Comments On Site Catchment Analysis And Land Use*)65-86
- ASUMAN KAPUCI-LAURA HARRISON: Architectural Features In Early Bronze Age Western Anatolia: The Benches And Platforms (*Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağ'da Mimari Elemanlar: Sekiler ve Platformlar*)87-98
- DUYGU AKAR TANRIVER-BORA ERTÜZÜN: Smyrna'da Alyattes Tahribine İlişkin Yeni Veriler (*New Data on Alyattes' Destruction of Smyrna*)99-117
- ONUR BOZOĞLAN: The Preliminary Report on The Early Iron Studies of The Ayasuluk Excavations and Evaluations on the Iron Age of Ephesus (*Ayasuluk Kazıları Erken Demir Çağı Çalışmaları Ön Raporu ve Ephesos'un Erken Demir Çağı Hakkında Değerlendirmeler*)119-154
- Yayın Kuralları / Rules of publication155-159

Smyrna'da Alyattes Tahribine İlişkin Yeni Veriler

[NEW DATA ON ALYATTES' DESTRUCTION OF SMYRNA]

Duygu AKAR-TANRIVER – Bora ERTÜZÜN

Anahtar Kelimeler

Smyrna, Arkaik Dönem, Lydia Krallığı, Alyattes, Smyrna'nun Tahribi.

Keywords

Smyrna, Archaic Period, Kingdom of Lydia, Alyattes, Destruction of Smyrna.

ÖZET

Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'nun sosyal, siyasi ve ekonomik hayatında önemli bir role sahip olan Lydia Krallığı, Sardes merkezli yönetim alanı kadar İonia kıyılarında bulunan Hellen yerleşimlerini de MÖ 7. yüzyıl süresince etkisi altına almıştır. Herodotos, Lydialılar, kültürleri ve onların komşularıyla ilişkileri hakkında detaylı bilgiler aktarmaktadır. İonia kıyıları üzerinde Kral Gyges ile başlayan Lydia baskısı, yaklaşık MÖ 600 tarihinde kral Alyattes'in saldırısıyla son kez kendini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. Herodotos ve Strabon tarafından aktarıldığı üzere bu seferden en çok etkilenen yerleşim ise Eski Smyrna olmuştur.

1930'lu yıllardan günümüze, aralıklarla araştırılmasına devam edilen Eski Smyrna'da araştırmacılar Alyattes'in kentte yarattığı tahribata ilişkin çok sayıda farklı arkeolojik veri ile yorumlarda bulunmuştur. Bu tahribatın izlerinin tespit edilebildiği alanlar, kentin kuzeybatı köşesinde bulunan ve kuşatma rampası olarak tanımlanan yığma tepecik, Alyattes saldırısıyla tahrip olduğu düşünülen Athena Tapınağı'na ait yapı evreleri ve sivil yerleşim sektörleridir. 1948-51 yıllarında bu alanlarda gerçekleştirilen kapsamlı araştırmalarla İngiliz ve Türk ekipler Alyattes'in Smyrna'yı tahrip ettiği tarihi belirlemek için çalışmışlar yürütmüş ve ele geçen arkeolojik veriye ilişkin farklı yorumlar üretmiştir. Buna rağmen iki ekip de Alyattes'in kenti tahribi için yaklaşık MÖ 600 tarihinde hem fikir olmuşlardır.

Güncel araştırmalar, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen kentin 3. savunma duvarı önünde yer alan yapılar ve mezarlar sayesinde tahribatın tarihine ilişkin yeni yorumlarda bulunmayı olanaklı kılmıştır. Bu çalışmada, Alyattes'in Smyrna'yı tahribini tarihleyen veriler ve yorumlar gözden geçirilmiş, bu sonuçlar ile tahribat tarihinin tespitinin güvenilirliği ele alınmış ve güncel araştırmalarla, kentin savunma yapılarının dışında ele geçen yeni verilerin Alyattes'in tahribinin tarihine ilişkin katkıda bulunması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

The Lydia Kingdom, which had an important role in the social, political, and economic life of Western Anatolian in the Archaic Period, influenced the Hellenic settlements located on the coasts of Ionia as well as the Sardes based administrative area during the 7th century BC. Herodotus posts detailed information about the Lydians, their culture and their relationship with their neighbours. The Lydian pressure on the Ionian coasts which started with King Gyges, has made itself understood strongly for the last time with the attack of King Alyattes in the 600 BC. As it is reported by Herodotus and Strabo, the most effected settlement from this expedition was Old Smyrna.

Since the 1930s, in Old Smyrna, where the investigations are carried out intermittently, researchers made interpretations about the destruction caused by Alyattes in the settlement with many archaeological data. The areas where the traces of this destruction can be detected are the aggregate mound which is defined as the siege ramp located on the northwest corner of the city, the phases of the Temple of Athena, which is thought to have been destroyed by the Alyattes' attack, and the civilian area. With the extensive research in these areas between 1948-51, British and Turkish teams worked to determine the date of the

ers made interpretations about the destruction caused by Alyattes in the settlement with many archaeological data. The areas where the traces of this destruction can be detected are the aggregate mound which is defined as the siege ramp located on the northwest corner of the city, the phases of the Temple of Athena, which is thought to have been destroyed by the Alyattes' attack, and the civilian area. With the extensive research in these areas between 1948-51, British and Turkish teams worked to determine the date of the destruction of Smyrna by Alyattes and they made different interpretations on the archaeological data obtained. Despite this, both teams agreed on the year around 600 BC.

Current research made it possible to make new interpretations on the date of the destruction, thanks to the graves and structures located in front of the third defensive wall which was built in the second half of the 7th century BC. In this study, the data and comments about dating the destruction of Smyrna by Alyattes are reviewed, the reliability of the determination of the destruction date has been discussed with these results and it is aimed to contribute to the date of the destruction of Alyattes with current research and the new data which is obtained outside the defensive wall.

Giriş

Herodotos, Lydia Kralı Alyattes'in Medle-re karşı savaştığını, Kimmerleri Anadolu'dan sürdüğünü, Smyrna'yı ele geçirdiğini ve Klazomenai'ye asker gönderdiğini aktarır.¹ Strabon da Lydialıların Smyrna'yı tahrip ettiğini aktararak bu bilgiyi doğrular.² Ancak Alyattes'in Smyrna seferi Lydialıların kente ilk hamlesi değildir. Herodotos, kral Gyges'in tahta çıktıktan sonra Miletos ve Smyrna'ya bir ordu gönderdiğini yazar.³ Smyrna, MÖ 700 civarında yaşanan bir depremin savunma duvarlarını tahrip etmesinden ötürü, MÖ 7. yüzyılın ilk yarısında saldırıya açık hale gelmiştir.⁴ Bu yüzden olacaktır ki, Smyrnalılar Gyges'in ordusunu Hermos Vadisi'nde karşılamış ve büyük olasılıkla onu kente ulaşmadan durdurmayı başarmıştır.⁵ Kentte gerçekleştirilen çalışmalarda da Gyges'in kente ulaştığını kanıtlayacak bir tahribat izi elde edilmemiştir. Bu saldırının ardından, Smyrna'nın Lydia baskısını hissetmeye devam ettiği, kentin MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir savunma duvarı ile çevrelenmeye başlanmasıyla anlaşılmaktadır.⁶ 1930lu yıllardan günümüze kadar yürütülen arkeolojik araştırmalar, Herodotos'un da aktardığı gibi, Alyattes'in Smyrna'ya karşı saldırısının bu yeni savunma duvarına rağmen başarıyla sonuçlandığını

gösterir.⁷ Alyattes'in saldırısına ilişkin halen tartışmaya açık olan veriler 1948-51 yılları, 1960lı ve 1970li yıllarda, kentin kuzeybatı köşesinde bulunan ve kuşatma tepesi (Alyattes Tepesi) olarak da bilinen yığma toprak tepelikten, sivil yerleşime ait tabakalardan ve Athena Tapınağı'nın inşa evrelerinin saptandığı alanlardan ele geçmiştir. Elde edilen arkeolojik veriler ile Alyattes'in Smyrna'yı tahribi yaklaşık MÖ 600 tarihine verilmektedir.⁸ Bu tarih, Smyrna'da kapsamlı araştırmalar yapmış olan J. M. Cook, R. V. Nicholls ve E. Akurgal tarafından kabul edilmekte olsa da Cook ve Nicholls'e ait verilerin Akurgal'a ait verilerle bazı noktalarda uyumlu olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, Alyattes'in yarattığı tahrip tabakalarına ilişkin verilerin yeniden ele alınması, bu verilerin birbirleriyle çelişen noktalarına vurgu yapılarak güvenilirliğinin saptanması ve geçtiğimiz 30 yılda Alyattes tahribiyle ilişkilendirilen yeni arkeolojik verilerin ortaya koyulmasıyla tahrip tabakalarının daha sağlıklı tarihlendirilmesine zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

Smyrna'nın Alyattes Tarafından Tahribine İlişkin İlk Arkeolojik Veriler

Yazılı kaynakların yanı sıra, Alyattes'in Smyrna'yı tahribiyle ilişkilendirilebilecek ilk

1 Hdt. I.16.

2 Strab. XIV.1.37.

3 Hdt. I.14.

4 Nicholls 1958/1959a: 124.

5 Mimnermos'un Smyrneis adlı eserinden günümüze ulaşan bir fragmanında Smyrnalıların Gyges'i Hermos Vadisi'nde karşıladıkları anlaşılır. Fragman hakkında detaylı bilgi için bkz. West 1972: 89-90, Fr.14; Allen 1993: 116-122, Fr.15; Cook 1958/1959: 27-28.

6 3. savunma duvarı olarak adlandırılan sur için bkz. Nicholls 1958/1959a: 126-128.

7 Kentte ilk bilimsel arkeolojik çalışmalar Franz ve Helene Miltner ile başlamıştır (Miltner ve Miltner 1932). 1948-51 yıllarında J. M. Cook başkanlığında Atina İngiliz Okulu ve Ekrem Akurgal başkanlığında Ankara Üniversitesi ortaklığında kısa süreli ancak kapsamlı bir çalışmanın ardından 1966-1993 yıllarında çalışmalara Ekrem Akurgal devam etmiştir (Cook 1958/1959; Akurgal 1997). 1993-2014 yıllarında Meral Akurgal tarafından devralınan kazılar 2014 yılından günümüze Cumhuriyet Tanrıver tarafından sürdürülmektedir.

8 Akurgal 1997: 46; Cook 1985.

veriler 1948-51 yıllarında yürütülen kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Bu tarihe kadar yazılı kaynaklardan yola çıkarak araştırmacılar tarafından MÖ 7. yüzyıl sonları ya da MÖ 6. yüzyılın başlarına tarihlenen Alyattes tahribiyle çağdaş olabilecek izler, yerleşimin kuzeybatı köşesinde bulunan tepecikte, Athena Tapınağı ve çevresinde tespit edilen tüf taşı yongalı tabakada ve MÖ 7. yüzyıl sonuna tarihlenen bazı yapılarda tespit edilmiştir.⁹

Smyrna, MÖ 7. yüzyılın sonunda, üst yapısı kerpiçten, temeli andezit taşlarla örülmüş bir cephe ile inşa edilmiş ve kalınlığı yer yer 15 metreyi geçen güçlü bir savunma duvarı ile tahkim edilmişti. Nicholls tarafından çok sayıda sondaj çalışması ile kentteki 3. savunma duvarı olarak tanımlanan yapının güneyinde, doğusunda ve batısında nasıl ilerlediği tespit edilmiş, kentin kuzeyinde ise sadece duvarın ilerlemesi gereken tahmini aksı belirlenebilmiştir (Fig. 1).¹⁰ Yerleşimin kuzeybatı köşesinde, 3. savunma duvarının ön görülen aksı üzerinde, en üst noktası deniz seviyesinden 21 metre yükseklikte bir tepecik bulunur (Fig. 2). Tepecik üzerinde ilk kapsamlı araştırmalar 1948-51 yılları arasında gerçekleştirilmiş, D açması olarak adlandırılan bir kazı çukurunda yaklaşık 13 m derinleşilmiştir.¹¹ Sürdürülen çalışmalarda herhangi bir mimari kalıntıya rastlanılmamış, tepeciğin, dağınık kerpiç bloklar, taşlar, işlenmiş duvar taşları ve kömürleşmiş ahşapların toprakla beraber yığılarak meydana getirilen tamamen yapay bir yükselti olduğu anlaşılmıştır.¹² Cook, D açmasından Attika üretimi seramiklerin ele geçmediğini, elde edilen seramik buluntuların çoğunun Sub-Geometrik ve Oryantalizan stilde olduğunu, Korinth seramiklerinin ise Erken Korinth stilinden daha geç olmadığını aktararak bu yapay yükseltiyi MÖ 600

civarına tarihlemiştir.¹³ Elde edilen veriler, bu yapay yükseltinin Alyattes'in ordusu tarafından kent dışında yer alan yapılara ait yapı elemanlarının ve toprağın yığılmasıyla oluşturulduğu bir kuşatma rampası olduğu fikrini öne çıkarmıştır. İngiliz ekibin önerilerine karşın Akurgal, D açmasından MÖ 6. yüzyıla tarihlenen buluntuların da ele geçtiğini, böylece bu tepeciğin Alyattes saldırısıyla ilişkili olamayacağını, Herodotos'un kuşatma rampası kullanarak kentleri ele geçirmesini Med komutanı Harpagos'un bir özelliği olarak aktardığını ancak MÖ 6. yüzyılda Smyrna'yı çevreleyen bir savunma duvarı bulunmadığı için bu tepenin Med saldırılarıyla da ilişkili olamayacağını aktarır ve buluntular ele alındığında Alyattes tahribine ait tarihin bu tepecikten elde edilen verilerle belirlenemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁴

Günümüzden yaklaşık 2600 yıl önce oluşturulan tepecik, erozyon sebebiyle yüksekliğinin bir kısmını zaman içinde kaybetmiş olmalıdır. Buna rağmen, korunan en üst noktası deniz seviyesinden 21 metre yüksekliktedir. Nicholls'e göre kuşatma rampası, sur üzerinde savunma hattı oluşturan okçulara karşı daha korunaklı olması ve surlara yakın bulduklarında karşılaşılabilecekleri tehlikelerden dolayı, savunma duvarının önünde, duvarla arasında mesafe olacak şekilde inşa edilmeye başlanmış olmalıdır. Alyattes'in askerleri bir yandan kuşatma rampasını yükselterek savunma duvarı üzerindeki Smyrnalı askerlere karşı avantaj kazanmaya çalışırken, Smyrnalı askerle de aynı şekilde savunma duvarlarını yükseltmeye başlamış ve avantajı ellerinde tutmak istemiş olabilir. Alyattes'in ordusu savunmalarını güçlendirerek avantaj sağladıktan sonra kuşatma rampası ve savunma duvarlarının arasındaki boşluk rahatlıkla doldurulmuş ve Lydia ordusu kent içine girebilmiştir.¹⁵ Dolayısıyla, kuşatma rampası savunma duvarından biraz daha yüksek olmalıdır. Ancak bu fikir tepeciğin bugün korunan yüksekliğini açıklamaya yetmez. Kentin kuzeydoğusunda savunma duvarının ve önünde yer alan MÖ 7. yüzyıl zemininin

9 Yazılı kaynakların aktardığı bilgilerden yola çıkarak önerilen Lydia kronolojisi için bkz. Kaletsch 1958; Ducat 1962; Cook 1985.

10 Nicholls'e ait sondajların ve 3. savunma duvarının güzergahı için bkz. Nicholls 1958/1959b.

11 1930 yılında Miltner çiftinin tepecik üzerinde yürüttüğü ilk araştırmalar için bkz. Miltner ve Miltner 1932: 167-168.

12 Nicholls 1958/1959a: 89-91. D açmasının konumu ve kesit çizimi için bkz. Nicholls 1958/1959b; Nicholls 1958/1959a: Fig. 27.

13 Cook 1958/1959: 24-25; Cook 1985: 25; Nicholls 1958/1959a: 91.

14 Akurgal, 1997: 66; Hdt. I.162. Akurgal'ın D açmasından ele geçtiğini aktardığı MÖ 6. yüzyıl buluntuları için bkz. Akurgal 1997: Şek. 89-94.

15 Nicholls 1958/1959a: 89-91. Kuşatma rampası örnekleri için bkz. Akar-Tanrıver 2017: 82-83.

deniz seviyesinden ne kadar yüksekte olduğu henüz bilinmemektedir. Kentin doğusunda ise savunma duvarının andezit taşından cepheye sahip temellerinin 8 m seviyesinde korunduğu, önünde bulunan MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yapılara ait taş temellerin ise 0,80 m seviyelerinde korunduğu bilinmektedir (Fig. 3). Bu verilerden de yola çıkarak, savunma duvarının kerpiçten üst yapısı göz önüne alınsa da tepeciğin, onun oluşturulduğu dönemdeki durumundan daha yüksek olduğu düşünülebilir. Nitekim bu yapay yükseltinin savunma duvarının üzerinde 10 metre daha yükselmiş olması akla yatkın gelmemektedir. Alyattes'in kenti tahribinin boyutları henüz belli değildir. İleride de değinileceği üzere, Akurgal, tahribatın izlerine sivil yapılarda da rastlamış, ancak kenti boydan boya etkileyen bir yıkım tabakası izleyememiştir. Ancak saldırı, savunma duvarlarında olduğu gibi yerleşimin içinde de hatırı sayılır enkaz bırakmış olmalıdır. Belki de kentin kuzeybatı köşesinde bulunan tepeciğin bu kadar yüksek olmasının sebeplerinden biri de Alyattes'in yarattığı enkazın o alana bilinçli olarak yığılmış olmasıdır. Henüz bu fikri destekleyecek bir veri yoktur ama bu durum, Akurgal'ın bu alanda MÖ 6. yüzyıl buluntuları ele geçirmesini olağan kılabilir.¹⁶

Smyrna, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında, Alyattes saldırısından hemen önce en parlak dönemini yaşarken, sivil yerleşim ve savunma yapılarının yanında, kentin kuzeydoğu köşesinde yer alan Athena Tapınağı da gelişmeye devam etmektedir. Tapınak, yaklaşık MÖ 610 tarihinde genişletilmek için yeniden imar faaliyetlerine sahne olmuş ve en görkemli evresi inşa edilirken Alyattes'in kente saldırısı ile tahrip edilmiştir.¹⁷ İngiliz ekip tarafından Tapınak III olarak adlandırılan yapının bu evresi düzenlenen yeni bir platform ile karşımıza çıkar. Platform, bir önceki evreye ait platformun batı ve güney yönünde genişletilmesi ile oluşturulmuş ve genişletilen alanlar Tapınak III'e ait sütun sıralarına temel işlevi

görmüştür.¹⁸ Cook ve Nicholls çalışmalarında, platformun batı ve güney duvarlarının dış kısmında beyaz tüf taşı yongalarından oluşan bir tabaka tespit etmişler ve bunların MÖ 610-600 yıllarına tarihlenen Tapınak III'e ait inşa artıkları olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁹ Cook, bu tabakanın MÖ 7. yüzyıla ait olduğunun genel olarak kabul edilebileceğini ancak tabakanın üst kısmında daha geç dönemlere ait parçalara da rastlanıldığını aktarmıştır.²⁰ Tabakada bulunan geç döneme ait seramik parçalarının ise tapındaki tüf taşından yapı elemanlarının Alyattes saldırısından sonra bir süre boyunca yağmalandığına işaret edebileceğini ifade etmiştir. 1949 yılında Nicholls'un tapınağın kuzeyinde açtığı sondajda farklı dönemlere ait tüf taşı yongalı tabakalar tespit etmesinin tapınak platformlarının dışında ele geçen yongalı tabaka üzerindeki geç buluntuları açıklayabileceği düşünülmüştür. Nicholls bu alanda iki farklı tüf taşı yongalı tabaka tarihleyebilmiş, bunlardan erken olan ve tapınak platformunun dışında izlenen tabakayla çağdaş olduğu düşünüleni MÖ 7. yüzyılın sonuna tarihlenen, onun üzerinde yer alan ve daha geç olan tabakayı en erken MÖ 6. yüzyıl sonuna tarihlenmiş ve bunun tapınağın Klasik Dönem'de yeniden inşa edildiğine dair bir kanıt olduğunu öne sürmüştür.²¹ Böylece, İngiliz ekip tapınakta ele geçen erken tüf taşı yongalı tabakanın MÖ 7. yüzyılın sonuna ait olduğu konusunda mutabık olmuş, bu tabakanın Tapınak III evresinin inşaatı sırasında ve belki de Alyattes'in kente yaklaştığı sıralarda tapınağın bir savunma noktasına döndürülmesi için tüf taşı yapı elemanlarının yeniden

16 Bu yığılı Miletos'taki Kalabaktepe'de saptanan yılın ile karşılaştırmak mümkündür. Pers saldırılarının ardından, enkazın (Perserschutt) kalıntıları tepenin doğusunda bir teras yaratılması için kullanılmıştır (Graeve 1986: 42).

17 Athena Tapınağı'nın evreleri ve Alyattes tahribi için bkz. Cook vd. 1998: 3-31; Akurgal 1997: 55-72.

18 Tapınak III'e ait platformun batısında ve güneyinde bulunan duvarlar İngiliz ekip tarafından "outer platform" olarak adlandırılmıştır (Cook vd. 1998: 17, pl. D).

19 Bu tabaka İngiliz ekip tarafından "strata of white tuff chips" olarak adlandırılır ve Athena Tapınağı'nın inşa evreleri için en önemli tarihleyici verilerden biri olarak ele alınır (Cook vd. 1998: 18-19). "outer platform" ve "strata of white tuff chips" bkz. Cook vd. 1998: Fig.5, Fig.32)

20 Cook'un ilgili tapınak tabakalarını tarihlemeleri için bkz. Cook vd. 1998: 21-27. Anderson tapınak ve sivil yerleşime ait yıkım tabakalarından ele geçen Korinth üretimi seramiklerin Transisyonel ve Erken Korinth stiline ait olduğunu vurgulayarak Alyattes'in Smyrna'ya Erken Korinth stiline sonu gelmeden saldırmış olması gerektiğini ifade eder (Anderson 1958/1959: 143-148).

21 Cook vd. 1998: 19. Nicholls'e ait Θ-Θ' sondajı için bkz. Nicholls 1958/1959a: 75-81, Fig. 21, Fig. 23.

kullanılmasıyla oluştuğunu öne sürerek Alyattes tarafından tahrip edildiği düşünülen Tapınak III'ün kentin tahribatı için olası en erken tarihi sunduğu aktarmışlardır.²²

1948-51 yıllarında sürdürülen kazıların ardından Akurgal, 1967-70 yıllarında tapınak teraslarının güneyinde ve doğusunda yürüttüğü çalışmalarda tuf taşı yongalı tabakaya ulaştığını ve bu tabakalardan MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen çok sayıda seramik parçasının ele geçtiğini aktarır ve tabakayı MÖ 630-575 yıllarına tarihlenerek İngiliz ekibin önerisine kuşku ile yaklaşır.²³ 2006 yılında Paspalas, Cook'a ait kazı notları üzerinde çalışmış ve Smyrna'dan bir grup buluntu hakkında yorum yapmıştır. Bu buluntular arasında tuf taşı yongalı tabaka buluntularına da yer vererek, Cook ve Nicholls'un tarihlediği bazı buluntuların onların düşündüğünden biraz daha geç olabileceği ihtimalini belirtmiştir.²⁴ Tapınak terasının doğusunda ele geçen yongalı tabakanın bir kısmı ise M. Akurgal tarafından yürütülen çalışmalarda izlenmiştir. Kentin kuzeydoğu köşesinde, Athena Tapınağı'nın doğusunda yer alan kent kapısının üzerindeki dolgu tabakası kaldırıldığında, kent kapısının altından kent içine doğru ilerleyerek güneye yönelen pişmiş topraktan bir künk hattı tespit edilmiştir. Tapınağın güneyinde künk hattının bir kısmının tuf taşı yongalı tabaka altında kaldığı görülmüş ve künk M. Akurgal tarafından MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir.²⁵ Anlaşılmaktadır ki M. Akurgal tuf taşı yongalı tabakanın tarihi için MÖ 7. yüzyıl sonunu kabul etmektedir. Kent girişinde, 2015 yılında Tanrıver tarafından yürütülen çalışmalarda ise aynı künk hattının inşa edilirken MÖ 6. yüzyıla tarihlenen yol kaplamasını tahrip etmesinden ötürü en erken MÖ 6. yüzyıla ait olabileceği aktarılmış ve künkün doğusunda ele geçen buluntularla onun MÖ 4. yüzyıla ait olması gerektiği ifade edilmiştir.²⁶ Böylece, bu alanda

ele geçen ve künk hattının üzerinde bulunan tuf taşı yongalı tabakanın en geç MÖ 4. yüzyıla ait olması gerekir. Tüm bu verilere dayanarak tuf taşı yongalı tabaka ya da tabakaların durumu ve tarihinin tartışmaya açık olduğu söylenebilir.

Kentte Alyattes'in yarattığı tahribat izlerinin tespit edildiği bir diğer alan ise sivil yerleşim tabakalarının izlendiği H ve C açmalarıdır. Akurgal, bu açmalarda MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yapıların Alyattes tahribatına ilişkin izler barındırdığını aktarmıştır. H açmasında bulunan Oinokhoe Odası ve C açmasında yer alan III numaralı yapı ve çevresindeki yapılar, Akurgal'a göre tahribat tarihi hakkında en net verileri sunan örneklerdir. H açmasında bulunan ve Oinokhoe Odası olarak adlandırılan megaronun içerisinde *in situ* vaziyette bir Oryantalizan Stil oinokhoe parçaları halinde ele geçmiştir. Akurgal, MÖ 620-610 yıllarına tarihlediği bu eserin neredeyse tüm parçalarının ele geçmesinden ötürü yapının Alyattes saldırısı sırasında tahrip edilmiş olduğunu öne sürmüştür.²⁷ C açmasında yer alan dörtgen planlı yapılardan III numaralı yapının ilk evresinde ele geçen buluntular ise Akurgal tarafından MÖ 640-600 yıllarına tarihlenmiştir. Yapının kullanımdan kalkmasıyla üzerine yeni bir yapı inşa edilmiş ve Akurgal'a göre Med saldırılarıyla ikinci yapının da kullanımı sona ermiştir. Bu yapı, buluntularıyla MÖ 590-550 yılları arasına tarihlenir ve böylece, Akurgal, MÖ 590-550 tarihlerine verdiği yapının altında kalan III numaralı yapının Alyattes tarafından tahrip edildiği fikrinin güçlendiğini aktarır.²⁸ Cook ise, yerleşim tabakalarında doğrudan Alyattes tahribine ilişkin bir veri paylaşmamış ancak Akurgal'ın çıkarımlarını destekler nitelikte fikirler ortaya koymuştur. Cook, Athena Tapınağı'nın güneyinde yer alan pylonunun Alyattes saldırısından sonra tapınak girişi olmak dışında başka bir işlev için kullanıldığını ileri sürer. Akurgal'ın MÖ 590-550 yıllarına tarihlediği yapıyı ve tapınak pylonunu düzenleyerek kullanan mekânı MÖ 560-550 yıllarına tarihler ve bu verilerle Alyattes'in kenti tahribinin MÖ 600 tarihinden çok da geç olamayacağı fikrine katılır.²⁹

22 Cook vd. 1998: 22.

23 Akurgal 1997: 66. Akurgal'ın tabakalardan ele geçirdiği buluntular için bkz. Akurgal 1997: Lev. 112b, 116-118.

24 Paspalas, Cook ve Nicholls tarafından MÖ 600 tarihinden önce olduğu düşünülen buluntular için farklı merkezlerden paralel örneklerle beraber MÖ 600 tarihinden biraz daha geç olabileceği ihtimalini aktarır (Paspalas 2006: 93).

25 Akurgal 2012: 130-131.

26 Tanrıver vd. 2017: 100.

27 Akurgal 1997: 36-37, 43-44, Lev. B-C.

28 Akurgal 1997: 36, 48.

29 Cook 1985.

Alyattes Tahribatına İlişkin Güncel Veriler

1948-51 yıllarında Nicholls, kentin savunma sistemlerini araştırmak üzere yerleşimin çeperinde çok sayıda sondaj çalışması yürütmüş, savunma duvarlarının MÖ 9. yüzyılın ikinci yarısından Klasik Dönem'e kadar tüm evrelerini belirlemiştir. Bu çalışmalar sırasında, tahrip olan savunma duvarlarının ve hemen önlerinde bulunan boş alanların farklı evrelerde nekropolis olarak kullanıldığını tespit etmiştir (Fig. 3).³⁰ 1993 yılında M. Akurgal kazı araştırmalarını devralana dek savunma yapıları üzerinde yeni bir araştırma yürütülmemiştir. M. Akurgal, çalışmalarında 3. savunma duvarına, bu savunma duvarının önünde yer alan destek duvarına³¹ ve nekropolise yoğunlaşmıştır. Böylece 1993-2014 yılları arasında kentin kuzeydoğu köşesinden başlayarak, Arkaik Dönem'e tarihlenen, neredeyse tüm doğu ve güney savunma duvarı, önündeki yapılar ve mezarlarla beraber gün yüzüne çıkarılmıştır.³² Son yıllarda bu alanda yapılan dar kapsamlı araştırmalarla, doğu savunma duvarı, duvarın dışında yer alan yapılar ve onların kullanımlarının sona ermesiyle nekropolis olarak kullanılan savunma duvarının dış kısmının bir ilişki içinde olduğu ve Alyattes tahribatına ilişkin tarihleyici veriler barındırdığı anlaşılmıştır.

Savunma duvarları ve hemen onların dışında yer alan yapı ve nekropolise ilişkin ilk veriler Nicholls'un 1948-51 yıllarında çalışmış olduğu λ-λ' sondajından ele geçmiştir (Fig. 10).³³

30 Savunma duvarının evreleri ve kent çeperindeki nekropolis hakkında detaylı bilgi için bkz. Nicholls 1958/1959a. Nicholls'e ait sondajların konumları için bkz. Fig. 1.

31 Nicholls, λ-λ' sondajında "x" olarak işaretlenen duvarın, 2. savunma duvarının doğuya doğru yıkılmış olan kalıntılarını terasladığını aktarır. Glacis olarak tanımladığı bu duvarı MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinin erken dönemlerine tarihler. Nicholls 1958/1959a: 46. Duvar, 3. savunma duvarının temellerini güçlendirmek amacıyla inşa edilen bir destek duvarı olarak tanımlanabilir.

32 M. Akurgal başkanlığındaki savunma duvarı ile ilgili kazı araştırmalarının raporları için bkz. Akurgal 1996: 27-36; Akurgal 2006: 373-382; Akurgal 2012: 127-146.

33 Sondaja hakkında tüm veriler için bkz. Nicholls 1958/1959a: 39-52, Fig.2. Metin içinde bahsi geçecek olan alanlardan 3. savunma duvarı "Wall 3", destek duvarı (glacis) "x", yapı duvarları "y, z", 4. savunma duvarı "Wall 4", Mezar Alanı B "Burials (B)"

Nicholls, MÖ 7. yüzyılın sonunda inşası tamamlanan, andezit taşından cepheye sahip temele ve kerpiçten üst yapıya sahip 3. savunma duvarının kerpiçten üst yapısının Alyattes saldırısı ya da hemen ardından yıkıldığını ve bu yıkıntının kentin güneydoğu köşesinde yer alan çeşme yapısı dışında neredeyse tüm kent çeperini altında bıraktığını aktarmıştır.³⁴ 3. savunma duvarının doğusunda, destek duvarı ile savunma duvarının dış yüzü arasında ele geçen MÖ 7. yüzyıl sonu 6. yüzyıl başına tarihlenen mezarlar (Mezar Alanı B), savunma duvarı yıkıntılarının Alyattes saldırısının ardından bir nekropolis olarak kullanıldığını gösteren ilk kanıtlardır.³⁵ Destek duvarının doğusunda, Klasik Dönem'e tarihlenen 4. savunma duvarının iç dolgusunda ise Mezar Alanı C ele geçmiştir.³⁶ Nicholls, bu mezarların, pek de detaylı olmayan bir çalışmayla Klasik Dönem'e ait olabileceğini aktarır.³⁷ İzmir Müzesi'nde sergilenmekte olan bir rozetli kâsenin de 1948-51 yıllarında savunma duvarlarının doğusunda bulunan bir pithos mezardan ele geçtiği anlaşılmıştır (Fig. 8c). İngiliz ekibe ait buluntu kayıt defterleri sayesinde bu mezarla ilişkili olabilecek bir de meander bezemeli tabak not edildiği görülür. Konumu bilinmeyen bu pithos mezar,

ve Mezar Alanı C "Burials (C)" olarak Nicholls'e ait planda takip edilebilir (Nicholls 1958/1959b). Savunma duvarlarında ele geçen mezarlar için ayrıca bkz. Paspalas 2017: 114-122; Cevizoğlu 2019: 31-32.

34 Nicholls 1958/1959a: 48, 134.

35 Nicholls 1958/1959a: 48. Nicholls, buradan ele geçen Khios amphorasının Alyattes'in tahribat tabakalarındaki buluntularla benzerlik gösterdiğini, bu benzerliğin ise amphoranın MÖ 6. yüzyılda mezar olarak kullanılmasına engel olmadığını ifade etmiştir. Savunma yapıları inşa edilirken, önce destek duvarının, ardından ise savunma duvarının inşa edildiği düşünülse bile Alyattes tahribatından daha erken olabilecek bir mezarın bu alanda bulunması ihtimali oldukça düşüktür. Destek duvarı ile savunma duvarının temelleri arasındaki birkaç metrelik mesafe, savunma duvarı inşa edilirken burada bulunan mezarların tahrip edilmemesi için oldukça dardır. Savunma duvarının önünde yer alan nekropoliste Alyattes saldırısından daha erken olabilecek başka buluntular olmaması da bu fikri desteklemektedir. Amphora için bkz. Cook 1958/1959: Fig. 4; Sezgin, bu tip üretimleri yakın benzerleriyle MÖ 625-575'e tarihlenmiştir (Sezgin 2012: 93-98). Smyrna'da nekropolisler ve ölü gömme uygulamaları için bkz. Foça 2021; Öztürk 2005.

36 Nicholls 1958/1959a: 59, 134.

37 Nicholls 1958/1959a: 49-50.

buluntularıyla MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenebilir.³⁸ M. Akurgal'ın savunma duvarlarının dışında yürüttüğü çalışmalar da göstermiştir ki kentin tüm çeperi MÖ 6. yüzyılın ilk yarısında nekropolis olarak kullanım görmüştür. Çalışmalar sırasında, Arkaik Dönem'e tarihlenen çeşmenin güneybatısında sanduka ve pithos mezarlar ele geçirilmiş, mezarlar buluntularıyla MÖ 7. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenmiştir.³⁹ Böylece Arkaik Dönem'e tarihlenen çeşmenin de MÖ 4. yüzyıla kadar inşa edildiği haliyle kullanılmış olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Nicholls, çeşme içinden elde ettiği buluntularla çeşmenin MÖ 7. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar kullanıldığı ifade eder. Yayınında, çeşme girişinin her iki yanını toprakla dolu, girişini ise ulaşım için açık bir biçimde canlandırmıştır. Nicholls'un ele geçirdiği buluntularla çeşmenin MÖ 4. yüzyılda kent terk edilene kadar işlevini sürdürdüğü düşünülebilir. Fakat bu onun MÖ 7. yüzyılda kullanılan girişi ile değil, tahrip olan üst yapısından su kaynağına ulaşılmasıyla gerçekleşmiş olmalıdır.⁴⁰

38 Paspalas, pithos mezarın Nicholls'un planında, F-XXI plan karesinde yer alan mezar olabileceğini aktarır (Paspalas 2006: dipnot 72; Nicholls 1958/1959a: 65-66). Rozetli kâse (İngiliz ekibin buluntu kayıtlarında K303), kulplar arası bezeme panelinde üç nokta rozet ve gövde altında çoklu bant bezemesine sahiptir. Eser, Klazomenai paralelleri ile MÖ 7. yüzyılın sonu MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlenebilir. Paralel örnekler için bkz. Hürmüzlü 2004: 85, Fig. 18; Hürmüzlü 2003: 297-298; Güngör 2006: 79-80; Ersoy 1993: 369; Ersoy 2004: 54, Fig. 12. Meanderli tabak (İngiliz ekibin buluntu kayıtlarında K304; Paspalas 2006: 98, Fig. 14; Manyas 1984: No. 147) ise Paspalas'ın aktardığı bilgilere göre Cook tarafından MÖ 7. yüzyıl sonuna tarihlenmiştir (Paspalas 2006: 101). Aytaçlar, K304 numaralı eseri yatay ağız tablalı tabaklar içinde değerlendirmiş ve benzer örneklerin Klazomenai'da MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğinde görülmeye başladığını aktarmıştır (Aytaçlar 2005: 207-209).

39 Mezarlar ve buluntular için bkz. Akurgal 1999a: 52-69; Akurgal 1999b: 33-36, Fig. 1-17. Foça, 2005 yılına kadar sürdürülen çalışmalarda çok sayıda mezara ait yetersiz de olsa kayıtların tutulduğunu aktarır. Öztürk'ün çalışmalarını (Öztürk 2005) da göz önüne alarak, savunma duvarı dışında yer alan nekropoliste on beş amphora ve otuz bir pithos mezarın varlığını ve bunların MÖ 7. yüzyıl sonundan MÖ 6. yüzyılın ortasına kadar tarihlendiğini ifade eder. M. Akurgal başkanlığındaki nekropolis kazıları ve kayıtlar hakkında bkz. Foça 2021: 100-102.

40 Nicholls'e ait canlandırma ve çeşme hakkında bkz. Nicholls 1958/1959a: 58-64, Fig. 15.

Nicholls, λ - λ' sondajının doğusunda, destek duvarı ve 4. savunma duvarı arasında iki farklı yapıya ait duvar saptamıştır. Bu duvarlardan batıdaki "y" duvarının 1,58 m seviyesinde korunduğu, tek sıra taştan bir temel üzerine kerpiç bloklarla inşa edildiği ve MÖ geç 7. yüzyıldan daha geç olamayacağını aktarmıştır. Doğudaki taştan inşa edilmiş, 0,8 metre seviyesinde korunmuş duvarı ise "z" olarak adlandırmış ve MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinden daha erken olamayacağını belirtmiştir (Fig. 10).⁴¹ Nicholls'un bu çalışmasıyla ilk kez sur dışı yerleşimi hakkında da veri elde edilmiştir. M. Akurgal başkanlığında sürdürülen kazılarda, 3. savunma duvarı ile 4. savunma duvarı arasında yer alan üç farklı yapı bölümüne daha ulaşılmıştır.⁴² GG-XXIV/XXV plan karelerinde kuzey-güney yönelimli, ortalarında andezit taşlardan döşenmiş açık alana ve bir de kuyuya sahip karşılıklı iki megaron bulunur (Fig. 10, Fig. 3). Kuzeydeki megaronun duvarları 0,70-1,14 m, güneydeki megaronun duvarları 0,42-0,75 m, ortalarında bulunan avlu döşemesi ise 0,54-0,85 m seviyelerinde korunmuştur. İki yapının da arka duvarlarına ve yan duvarlarına ulaşan farklı duvarlar saptanmıştır. Böylece, yapıların ortak bir açık alana yönelmiş belki de birbirleri ile doğrudan ilişkili küçük bir kompleks oluşturduğu düşünülebilir. Yapılara doğu yönünde ulaşan duvarlar 4. savunma duvarı altında kalmakta, batı yönündeki duvarlar ise destek duvarının cephesine dayanmaktadır. Duvarların, destek duvarının cephesine dayandığı noktada, destek duvarına ait cephe taş örgüsünün diğer yerlerinden farklı olduğu göze çarpmaktadır. Bu yapıların belki de destek duvarı inşa edilmeden önce de var olduğunu ihtimalini göz önüne almak gerekir. Bunun yanında, yapıların MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinden daha geç olmasını gerektirecek bir buluntuya rastlanılmamıştır. Bu yapıların yaklaşık 20 m güneyinde, HH-XVIII plan karesinde güneybatı-kuzeydoğu yönelimli bir başka yapının, 0,45-0,66 m seviyelerinde, 4. sur duvarı altındaki izlerine rastlanılmıştır (Fig. 10).⁴³ Bir kısmı Nicholls'e ait çalışmalarda, λ - λ' sondajının doğusunda ele geçen ve "z" duvarı olarak adlandırılan yapıya ait bölüm, sur dışı yerleşimin

41 Nicholls 1958/1959a: 47-49.

42 Akurgal 2012: 133-135.

43 Akurgal 2012: Fig. 11; Tanrıver vd. 2017: 100, Fig.4.

4. savunma duvarı hattını aşarak doğuya doğru ilerlediğini de göstermektedir.

2018 yılı çalışmalarında, GG-XXI/XXII plan karelerinde, destek duvarının cephesinin hemen dışında ve kısmen 4. savunma duvarının altında kalan bir yapı/mekân topluluğu daha ele geçmiştir. 0,98-2,24 m seviyelerinde, net bir plan sunmayan mekânlar, ele geçen buluntularla daha önce güneyinde ele geçen yapıların tarihlerini doğrulaması ve Alyattes'in kenti tahrip ettiği ön görülen aralığı teyit etmesi açısından önemlidir. Yapının kullanımının sona erdiği tarih içerisinde parçalar halinde ele geçen ve neredeyse tam olan geç tip bir kuşlu kâse ve bantlı olpe ile MÖ 620-590 önerilebilir. (Fig. 4-5, Fig. 8b, Fig. 9a-b).⁴⁴ Aynı yıl, 3. savunma duvarının önünde yer alan karışıklı megaronlarda yapılan düzenleme

44 Hafif içe çekik ağız kenarlı, küresel gövdeli, derin kuşlu kâse (Ağız çapı: 20 cm, Kaide çapı: 5,8 cm, Yükseklik: 10, 4 cm). Ağız kenarına paralel kulplara ve derin oyuklu kaideye sahiptir. Eserin içi tamamen firnisli olup üç sıra beyaz-kırmızı-beyaz ek boya bantla bezenmiştir. Özellikle MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında çok sayıda örnek veren kuşlu kaselerin geç tipleri bezeme panelindeki özensiz işçilikle dikkat çeker. Kuş figürünün boynunun "s" biçiminde verilmesi, başında göz için bırakılan boşluğun ortadan kalkması, bezeme panelinde metop sisteminden çıkılması ve bezeme panelinin altını sınırlayan bantların yok olmasıyla kaideden ağız kenarına doğru yükselen ışın demetlerinin bezeme panelinin içine kadar uzanması bu eserin de geç tipler içinde değerlendirilmesine neden olur. Benzer örnekler Coldstream tarafından MÖ 615 sonrasında (Coldstream 2008: 300-301), Histria'da MÖ 7. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başına (Alexandrescu 1978: 57, kat. no.200), Tocra'da MÖ 620-590 tarihlerine (Boardman-Hayes 1973: 21, kat. no.2010), Smyrna'ya hem MÖ 7. yüzyıl tabakalarıyla hem de mesafe olarak çok yakın olan Klazomenai'da MÖ 620-590'a tarihlenirler (Hürmüzlü 2003: 280-282). Hafif dışa çekik ağız kenarlı, düz dipli bantlı olpe (Ağız çapı: 5,2 cm, Kaide çapı: 6,4 cm, Yükseklik: 13,7 cm). Bantlı olpeler ise coğrafyanın pek çok noktasında, MÖ 7. ve 6. yüzyıllar süresince form ve bezeme şemalarında büyük değişiklikler göstermeden görülürler. Beraberinde ele geçen geç tip kuşlu kaseyle beraber MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen olpeye benzer Arkaik Dönem örnekleri için bkz. Hürmüzlü 2003: 340, 154/1; Boardman 1967: 144-145; Boardman-Hayes 1966: 70-71, Pl.49, 848, 850, 852; Güngör 2006: 93-95, 81-29-01; Uzun 2007: 134-140. Her iki eserin de Alyattes'in tahrip ettiği savunma duvarının kerpiç yıkıntısı altında kalmasıyla saldırdıdan daha geç olmaması beklenir. İleride bahsedildiği gibi savunma duvarı dışındaki yapıların üzerinde yer alan mezarların tarihleriyle beraber iki eserin de en geç MÖ 590 tarihine ait olabileceği görülür.

çalışmalarında, güneydeki yapının 4. savunma duvarına doğru uzanan duvarı üzerinde tahrip olmuş bir pithos mezar daha ele geçmiştir (Fig. 10, Fig. 6). 0,85 m seviyesindeki mezar 4. savunma duvarına ait taş dolgu altında tahrip olmuştur.⁴⁵ İçinden Korinth üretimi bir aryballos ile ele geçen mezar Geç Korinth'e tarihlenir (Fig. 8a, Fig. 9c).⁴⁶ Pithos mezarın yapı

45 Böylece, 4. savunma duvarı için de önerilebilecek en erken tarih tespit edilmiş olmaktadır.

46 Eser, ağız kısmının kulp birleşim yerinde korunmuş parçasıyla neredeyse tamdır (Yükseklik: 6,4 cm). Kulp, iki yanında dikey bant bulunan dikey dalgali çizgi ile bezelidir. Omuzda dil motifi, altında bantlar arasına yerleştirilmiş 7 adet savaşçı yer alır. Kulpun altında, friz tamamen boştur. Savaşçıların omuzlarında mızrakları ve önlerinde kalkanları yer alır. Etrafı beyaz ek boya nokta sırası ile çevrili olan kalkanların birinde kırmızı ek boya izi görülmektedir. Savaşçıların suratları tek kazıma çizgi, kalkanlar ise iki sıra kazıma çizgi ile betimlenmiştir. Friz nokta bezeme ile doldurulmuştur. Payne, bu üretimleri "warrior group" olarak sınıflar ve savaşçı frizine sahip benzer aryballosları Geç Korinth içerisinde değerlendirir (Payne 1931: 320). Ure, Rhitsna mezarlarından ele geçen buluntuları 3 grup altında ele almış ve Smyrna örneğine paralel olabilecek eserlerden oluşan B grubunu MÖ 605-590'a ve C grubunu MÖ 590-570'e tarihlenmiştir (Ure 1934: 38-39). Perachora buluntuları Erken ve Orta Korinth'e tarihlenir (Payne-Dunbabin 1962: 149-150, kat. no. 1573, 1579). Korinth kuzey nekropolisinde MÖ 6. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra bu üretimlerin görülmediğini aktarılmış ve ele geçen 14 örnek üç grup altında toplanarak küresel gövdeli tüm aryballos örnekleri Orta Korinth içinde değerlendirilmiştir (Blegen vd. 1964: 98, 113). Tokra buluntusu bir örnek Geç Korinth'e tarihlenmiştir (Boardman-Hayes 1966: kat. no. 52, 53). Stillwell vd. benzer örnekleri depozitlerde Geç Korinth bulunmadığı için Orta Korinth içinde değerlendirmişlerdir (Stillwell vd. 1984: 154) Utili, Assos nekropolünden ele geçen örneği Orta Korinth içinde ele alırken, İren, Çandarlı nekropolislerinden bir buluntuyu Geç Korinth içinde değerlendirmiştir (Utili 1999: kat. no. 362; İren 2003: 146, kat. no. 292; Manyas 1984: şek. 169a). Lo Porto, Taranto nekropolisinden ele geçen benzer örnekleri Orta Korinth içinde değerlendirmiştir (Lo Porto 1960: 122-123, Fig. 94, 117). Akurgal ise Smyrna'dan bir örneği Geç Korinth içinde ele almıştır (Akurgal 1997: Lev. 107c-d) Araştırmalar süresince bu gruba ait örnekler farklı merkezlerde farklı stilistik değerlendirmelerle gruplanmış ve tarihlenmiştir ancak henüz bir fikir birliğine varılamamıştır. Amyx, Payne'in gruplarındaki Erken Korinth savaşçı frizine sahip aryballoslar ile Geç Korinth savaşçı frizine sahip aryballoslar arasında bağlantı kurulamayacak stilistik bir farklılık olduğunu aktarır. Bu sebeple, Geç Korinth stilinde karşımıza çıkan bu üretimlerin kökeninin Erken Korinth aryballos gruplarında aranmaması gerektiğini, Orta Korinth'e ait farklı formlarda da görülen savaşçı

duvarının üzerinde ele geçmiş olması savunma duvarı önündeki yapılaşmanın Nicholls'un de önerdiği ve GG-XXI/XXII yapısında ele geçen *in situ* buluntuların gösterdiği gibi MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine ait olduğunu kesinleştirmiştir. Yerleşimin güneybatı köşesinde, savunma duvarlarının modern kentin altında gözden kaybolduğu noktada yürütülen düzenleme çalışmalarında da bir mezara ait olabilecek neredeyse tüm bir stamnos ve bir Fenike üretimi(?) amphora ele geçmiştir (Fig. 9d). Dalgalı çizgili bezemeye sahip stamnos nekropolisde ele geçen diğer buluntularla beraber MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı içinde değerlendirilir ve kentin güneyinde, savunma duvarının önündeki mezar alanının batıya doğru uzandığını gösterir.⁴⁷

2014 yılında, doğu savunma duvarı önünde, HH-XXX/XXXI plan karesinde saptanan, tahrip olmuş bir mezardan alınan kemik örneği üzerine gerçekleştirilen radyokarbon analizi ise MÖ 613±24 tarihini vermiştir (Fig. 7).⁴⁸ Hediyesi ele geçmeyen bu mezar radyokarbon analizlerine göre en geç MÖ 589 yılına ait olmalıdır. Ayrıca M. Akurgal tarafından sürdürülmüş çalışmalarda, doğu ve güney savunma

yapıları önünde MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen çok sayıda mezar ele geçirildiği kazı raporlarından bilinmektedir.⁴⁹ Böylece, savunma duvarının önündeki alanın MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğinde nekropolis olarak kullanıldığı teyit edilmiş olmaktadır.

Sonuç

1948-51 yıllarında yürütülen çalışmalarda, Herodotos'un aktardıklarından yola çıkarak, kentin farklı noktalarındaki Arkaik Dönem'e ait tahrip izleri Alyattes'in Smyrna saldırısıyla ilişkilendirilmiştir. Bu alanlarda yürütülen araştırmalar sonucunda, Cook ve Nicholls, kentin kuzeybatı köşesinde yer alan yükseltilerin bir kuşatma rampasına ait olduğunu, Athena Tapınağı'nın MÖ 610-600 tarihlerinde yeniden imar gördükten sonra Alyattes tarafından tahrip edildiğini ve imar faaliyetlerinin tapınak platformunu çevreleyen tüf taşı yongalı tabakalarda takip edilebildiğini ve bu iki alanda da Erken Korinth stilinden daha geç buluntulara rastlanılmamasının yanı sıra Attika üretimlerinin de görülmediğini aktararak bu tabakaları Alyattes tahribatı ile ilişkilendirmişlerdir. Akurgal ise, Cook ve Nicholls'un kuşatma tepesi ve tapınakta elde ettiği sonuçlara kuşku ile yaklaşmış, bu alanlardan MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine ait buluntuların da ele geçtiğini aktararak Alyattes'in Smyrna'yı tahrip ettiği tarihin bu verilerle belirlenemeyeceğini ifade etmiştir. Akurgal, tahribat tarihinin ancak sivil yerleşim tabakalarından ele geçen veriler ile sağlıklı bir şekilde belirlenebileceğini savunmuştur. Onun bu konuda yaptığı çalışmalara Cook ve Nicholls'un ise karşıt görüşleri bulunmamaktadır. Sonuç olarak, araştırmacılar kentin farklı noktalarında farklı verilere dayanarak Alyattes'in Smyrna'yı tahribi için yaklaşık MÖ 600 tarihinde mutabık olmuşlardır. Çalışmaların sürdürüldüğü bu alanlarda tabakaların yeniden izlenmesi ise henüz mümkün olmamıştır. Özellikle Athena Tapınağı'nın podyumunu çevreleyen tüf taşı yongalı tabaka neredeyse tamamen kazılmış olup bu alandan herhangi yeni bir sonuç elde etmek henüz mümkün değildir.

frizi ile bezenmiş eserlerle bu boşluğun kapatılabileceğini ifade eder. Orta Korinth'e tarihlenen ve savaşçı frizine sahip aryballoslarla ilişkili olabileceğini düşündüğü "Warrior Frieze Painter" ile ilişkili savaşçı frizleri bezeyen grupların üretimlerinden Delos'ta ele geçen bir aryballos ve bir alabastron bezeme şemasıyla Smyrna örneğini anımsatır (Delos X, Kat. no.354, 457; Amyx 1988a: 155-156; Amyx 1988b: 442-443). Benzer üretimlerin Orta ve Geç Korinth içinde değerlendirildiği bu aryballos ile mezar en geç MÖ 550 tarihine verilebilir.

47 Eser, dışa çekik, hafif içe eğimli ağız tablasına, yüksek bir boyna ve karın kısmında genişleyen bir gövdeye sahiptir (Ağız çapı: 18 cm, Kaide çapı: 11,6 cm, Yükseklik: 33 cm). Boyun, omuz ve gövdede firnis bantlarla bezeli eserin omuz bölgesinde bantlar arasına yerleştirilmiş iki adet yavaş dalgalı çizgi bezeme bulunur. Düzenleme çalışmalarında ele geçen eserin yanında başka bir buluntuya rastlanmamış, savunma duvarının önünde yer alması sebebiyle Alyattes saldırısından sonraya tarihlenerek, sur önündeki diğer mezarlarla beraber MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı içinde değerlendirilmiştir. Dalgalı çizgi bezemeli seramiklerin tipolojisi ve tarihlendirilmesi için bkz. Uzun 2007.

48 Türk Tarih Kurumu tarafından 2021 yılında desteklenen proje kapsamında radyokarbon analizleri TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi laboratuvarlarında gerçekleştirilmiştir (rapor no: 82325108-125.05-173/8874).

49 M. Akurgal başkanlığında yürütülen çalışmalara ait raporlarda çok sayıda mezarın doğu savunma duvarı önünden ele geçtiği görülmüştür. Mezarlardan birine ait Khios üretimi amphora için bkz. Akurgal 2012: 134-135, Fig. 12.

Alyattes'in Smyrna'yı tahribine ilişkin verilerin elde edildiği bir diğer nokta ise kentin 3. savunma duvarının önünde bulunan alanlardır. Bu alanlarda ilk çalışma Nicholls'un λ - λ' sondajı ile başlamıştır. Kentin savunma duvarlarını araştırmak için yürütülen çalışmalarda, savunma duvarının önünde MÖ 7. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenen mezarlar ve MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen iki adet yapı duvarı saptanmıştır. Ancak Nicholls, savunma duvarının önünde bulunan alanları bir bütün halinde izleyemediği için buluntuların birbiriyle ilişkisi hakkında sınırlı yorum imkanına sahip olmuştur. M. Akurgal'ın 1993 yılında çalışmaları devralmasının ardından savunma duvarları önünde yeniden araştırmalara başlanmış, kentin doğusunda ve güneyinde, çok sayıda mezar ele geçmiş ve doğuda, onların hemen altında tek odalı yapılar ortaya çıkarılmıştır. M. Akurgal, bu mezarlardan bazılarını MÖ 7. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlemektedir. Ortaya çıkarılan kuzey-güney yönelimli, karşılıklı iki yapı ise Nicholls'un λ - λ' sondajının doğu ucunda saptadığı duvarla çağdaş olup MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmektedir. Nicholls, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmeye başlanan 3. savunma duvarının kerpiç üst yapısının Alyattes'in kente saldırısı sırasında ya da hemen ardından önünde yer alan bölgeye yıkıldığını aktarmaktadır. Böylece savunma duvarının önünde, Alyattes'in saldırısına karşı savunmasız kalmış olan yapı ve mekanlar bazı buluntularıyla beraber günümüze kadar korunabilmiştir. Bu yapı/mekân topluluklarından biri GG-XXI/XXII plan karesinde ortaya çıkarılmıştır. Kazılar sırasında, parçalar halinde, neredeyse tam olarak ele geçen geç tip kuşlu kâse ve olpe ile bu yapı/mekân topluluğu MÖ 620-590'a tarihlenmektedir. Böylece, savunma duvarına ait kerpiç üst yapının yıkıntıları altında korunmuş halde ele geçen bu yapıların saldırı sırasında tahrip edildiğine şüphe kalmamaktadır.

Savunma duvarlarının önünün nekropolis olarak kullanılmaya başlanması ise sur dışı yapıların kullanımının sona ermesiyle, yani savunma duvarına ait kerpiç üst yapının yıkılması ile başlamış olmalıdır. Nitekim, M. Akurgal tarafından ortaya çıkarılan karşılıklı yapılardan güney megaronunun doğuya uzanarak 4. savunma duvarı altında kalan ucunun hemen üzerinde bir pithos mezar ele geçmiştir. İçinden

ele geçen aryballos ile en geç MÖ 550'ye tarihlenen mezarın 4. savunma duvarına ait taş dolgu altında tahrip olduğu görülmüştür. Savunma yapılarının dışında, tahrip olmuş bir başka mezardan ele geçen kemik örnekleri üzerinde gerçekleştirilen radyokarbon analizleri ise MÖ 613±24 tarihini vermektedir. Böylece, savunma duvarının önündeki nekropolisin en geç MÖ 589 yılında kullanılmaya başlanmış olması gerekir. Bu durumda kazılar sırasında mezarlardan ele geçen Khios üretimi amphoraların ve rozetli kaselerin de kolayca açıklanması mümkün görünmektedir.

Alyattes'in Smyrna'yı tahribi Korinth seramiklerinin kronolojisi için de önem arz eden bir veri kaynağı olmuştur. Cook, Nicholls ve Eski Smyrna Korinth seramikleri üzerinde çalışmalar yürütmüş olan Anderson, tahribatla ilişkilendirilen tabakalarda Erken Korinth stilinde üretimlerin bulunduğunu ve bunların Erken Korinth stiline sonuna ait olmadığını belirterek, tahribatın, dönemin sonundan önce gerçekleşmiş olması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵⁰ Ancak Korinth seramikleri için Payne'in oluşturduğu kronolojik düzen Smyrna için kabul edilmiş olsa dahi her araştırmacı aynı fikirde olmamıştır.⁵¹ Böylece, farklı bir kronolojik düzen öneren Langlotz tahribatın MÖ 585 tarihinden daha sonra olması gerektiğini, Ducat ise MÖ 595-590 arasında gerçekleşmiş olabileceğini aktarmıştır.⁵²

Herodotos, Alyattes'in tahta çıktıktan sonra Medlere karşı savaş açtığını, Kimmerleri Anadolu'dan sürdüğünü, Smyrna'yı ele geçirdiğini ve Klazomenai üzerine ordu gönderdiğini aktarır. Alyattes tahta çıktığında, Lydia'nın Miletos ile savaşta olduğunu, Alyattes'in ise savaşın son 5 yılını yönettiğini belirtir.⁵³ Cook, Alyattes'in ölüm tarihi olan MÖ 560'ın kesin olduğunu, Herodotos'un satırlarından yola çıkarak, Alyattes'in MÖ 618/17 yılından daha önce tahta çıkmış olamayacağını, hükmünün ilk beş yılında Miletos ile savaşacağını, bu

50 Amyx de bu görüşü desteklemektedir (Amyx 1988b: dipnot 39).

51 Cook Korinth seramikleri için Payne'in kronolojisini kullanmıştır (Cook 1958/1959: 26). Korinth seramik kronolojisinin gelişimi ve güncel bir tartışma için bkz. Amyx 1988b: 397-429.

52 Langlotz 1975; Ducat 1962: 181.

53 Hdt. I.16-18.

savaşın ardından Delphoi'a sunular gönderdiğini ve İon kentlerine yeniden saldırmak için mevcut ortamın sakinlemesini beklemiş olacağını düşünerek Smyrna'ya MÖ 610 yılına kadar bir saldırı düzenlememiş olacağını ifade eder.⁵⁴ Neredeyse kesin olan bir diğer veri ise Herodotos'un bir güneş tutulmasıyla (MÖ 585) sona erdiğini aktardığı, 5 yıl süren Lydia-Med savaşıdır.⁵⁵ Cook, Lydia-Med savaşının MÖ 590-585 arasında gerçekleştiği kabul edildiğinde, Alyattes saldırısı için MÖ 600±10 tarihinin uygun olacağını ifade etmiştir.⁵⁶ Payne'e ait Erken Korinth kronolojisinin 10 yıl kadar aşağıya çekilebileceğini aktaran Cook⁵⁷, daha önce de belirtildiği gibi, saldırıyla ilişkili tabakalardan Erken Korinth stiline sonuna ait seramik buluntunun ele geçmemesiyle Alyattes'in Erken Korinth stili sona ermeden 10 yıl kadar önce Smyrna'ya saldırmış olabileceğini belirtmiştir. Böylece, Payne'e ait Erken Korinth seramik kronolojisi MÖ 600'den MÖ 590'a çekilse dahi Cook'un saldırı tarihi için en geç MÖ 600 tarihini ön gördüğü düşünülmelidir.

Ducat, Assurbanipal arşivlerinden yola çıkarak Gyges'in yaklaşık MÖ 652 yılında öldüğünü aktarır ve Herodotos'un aktardığı bilgilerle kralların hüküm sürelerini hesaplayarak Alyattes'in 49 yıl tahtta kaldığını ifade eder. Böylece Alyattes en erken MÖ 610 civarında tahta çıkmış olmalıdır.⁵⁸ Amyx, Alyattes'in tahta çıkışını MÖ 617 tarihi yerine olabilecek en geç tarih olan MÖ 610 tarihi kabul edildiğinde Smyrna saldırısının en erken MÖ 604 yılında gerçekleşebileceğini ifade etmiş (Alyattes'in Miletos ile savaşından ötürü), böylece Erken Korinth stiline bir 10 yıl kadar daha sürerek MÖ 595/590 tarihinde sona ermesi gerektiğini öne sürmüştür.⁵⁹ Bu tarih Cook'un önerisi ve mevcut tahrip tabakalarıyla da uyum içindedir.

Amyx'in Erken Korinth stiline sonu için uygun gördüğü MÖ 595/590 tarihi en geç MÖ 590 olarak ele alınırsa ve Smyrna buluntularının daha önce de olduğu gibi stil özellikleriyle

bu tarihten yaklaşık 10 yıl kadar erkene verildiği düşünülürse, Alyattes'in kente saldırısı için en geç tarihin MÖ 600 olması gerekir. Bu durumda, Korinth seramik kronolojisiyle desteklenen en uygun saldırı tarihi MÖ 604-600 aralığıdır. Böylece savunma duvarı dışında, GG-XXI/XXII plan karesinde ele geçen yapı/mekân topluluğu MÖ 620-604/600 arasına tarihlenmelidir. Radyokarbon analizi ile en geç MÖ 589'a tarihlenen mezar ise MÖ 600-589 arasında değerlendirilebilir. Böylece, ilerleyen dönemlerde savunma duvarı dışındaki mezarlardan Erken Korinth stiline sonuna tarihlenebilecek eserler ele geçmesi mevcut kronolojik düzene karşıt olmayacaktır. Şüphesiz ki yerleşimin bu kısmında yürütülecek olan araştırmalar Alyattes'in saldırı tarihine olduğu kadar Korinth seramik kronolojisine de katkıda bulunacak yeni veriler sağlamaya elverişlidir.

Teşekkür

Bayraklı Ören Yeri Kazısı araştırmaları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü başta olmak üzere İzmir Büyükşehir Belediyesi, Türk Tarih Kurumu ve Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı'nın destekleriyle Ege Üniversitesi adına Prof. Dr. Cumhuriyet Tanrıver tarafından yürütülmektedir. Bayraklı Ören Yeri Kazısı Başkanı Sn. Prof. Dr. Cumhuriyet Tanrıver'e çalışma izni için teşekkürü borç biliriz.

Kaynakça

- AKAR-TANRIVER 2017: D. S. Akar-Tanrıver, "Eski Smyrna'da Savaşlar, Silahlar ve Askeri Teçhizatlar", *Arkeoloji ve Sanat*, 156, 77-92.
- AKURGAL 1996: M. Akurgal, "Bayraklı Kazısı, 1995", *KST* 17.2, 27-37.
- AKURGAL 1997: E. Akurgal, *Eski İzmir I Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- AKURGAL 1999a: M. Akurgal, "Bayraklı Höyüğünde Arkaik Döneme Ait Küçük Bir Mezarlık ve Bazı Buluntular", *TÜBA-AR*, 2, 51-70.
- AKURGAL 1999b: M. Akurgal, "Bayraklı Kazısı 1997", *KST* 20.2, 33-48.
- AKURGAL 2006: M. Akurgal, "Alt-Smyrna", *Byzas 3. Stadtgrabungen und Stadtforschung im westlichen Kleinasien. Geplantes und Erreichtes* (Ed. Radt, W.), Ege Yayınları, İstanbul, 373-382.
- AKURGAL 2012: M. Akurgal, "Bayraklı Höyüğü 2009-2010 Yılı Smyrna Kazısı Çalışmaları", *KST* 33.3, 127-146.

54bCook 1958/1959: 26.

55 Hdt. I.74.

56 Cook'un yazılı kaynaklar hakkındaki detaylı tartışması için bkz. Cook 1958/1959: 25-27.

57 Cook 1958/1959: 26.

58 Ducat 1962: 180.

59 Amyx'e ait kronoloji için bkz. Amyx 1988b: 428.

- ALEXANDRESCU 1978: P. Alexandrescu, *Histria IV. La Céramique D'époque Archaïque Et Classique (VIIe-IVe S.)*, București.
- ALLEN 1993: A. Allen, *The Fragments of Mimnermus Text and Commentary*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- AMYX 1988a: D. A. Amyx, *Corinthian Vase Painting of the Archaic Period Volume I*, University of California Press, London.
- AMYX 1988b: D. A. Amyx, *Corinthian Vase Painting of the Archaic Period Volume II*, University of California Press, London.
- ANDERSON 1958/1959: J. K. Anderson, "Old Smyrna: The Corinthian Pottery", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 53/54, 138-151.
- AYTAÇLAR 2005: M. N. Aytaçlar, *Klazomenai Orientalizan Seramiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- BLEGEN vd. 1964: C. W. Blegen, H. Palmer, R. S. Young, *1964 Corinth Vol. XIII. The North Cemetery, The American School of Classical Studies at Athens*, Princeton.
- Boardman ve Hayes 1966: J. Boardman-J. Hayes, "Excavations at Tocra 1963-1965: The Archaic Deposits I", *The Annual of the British School at Athens* 4. 1-70.
- Boardman 1967: J. Boardman, "Excavations in Chios 1952-1955: Greek Emporio", *The Annual of the British School at Athens* 6, 1-258.
- BOARDMAN ve HAYES 1973: J. Boardman-J. Hayes, "Excavations at Tocra 1963-1965: The Archaic Deposits II and Later Deposits", *The Annual of the British School at Athens* 10, 1-126.
- CEVİZOĞLU 2019: H. Cevizoğlu, "Eski Smyrna Demir Çağı Savunma Duvarları", *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları III* (ed. Göncü, H, Ersoy, A, Akar-Tanriver, D. S.), 27-38, İstanbul: Ege Yayınları.
- COLDSTREAM 2008: J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery (first published in 1968)*, Bristol Phoenix Press, Exeter.
- COOK 1958/1959: J. M. Cook, "Old Smyrna, 1948-1951", *The Annual of the British School at Athens* 53/54, 1-34.
- COOK 1985: J. M. Cook, "On the Date of Alyattes' Sack of Smyrna", *The Annual of the British School at Athens* 80, 25-28.
- COOK vd. 1998: J. M. Cook- D. M. Pyle- R. V. Nicholls, "Old Smyrna Excavations: The Temples of Athena", *The British School at Athens Supplementary* 30, 1-214.
- DUCAT 1962: J. Ducat, "L'archaïsme à la recherche de points de repère chronologiques", *Bulletin de Correspondance Hellénique* 86, 165-184.
- DUGAS 1928: C. Dugas, *Exploration archéologique de Délos. Fascicule X: Les Vases de l'Héraion*, Paris.
- ERSOY 1993: Y. E. Ersoy, *Klazomenae: The Archaic Settlement* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bryn Mawr College, Philadelphia.
- ERSOY 2004: Y. E. Ersoy, "Klazomenai: 900-500 BC. History and Settlement Evidence", *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony: Proceedings of the International Symposium Held at the Archaeological Museum of Abdera*, Abdera, 20-21 October 2001, 43-76.
- İREN 2003: K. İren, *Aiolische Orientalisierende Keramik*, Ege Yayınları, İstanbul.
- FOÇA 2021: S. Foça: "Eski Smyrna Nekropolisleri ve Ölü Gömme Uygulamaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *ADerg* 27, 2021/2, 95-120.
- GRAEVE 1986: V. Graeve, "Grabung auf dem Kalabaktepe", *IstMitt* 36, 37-51.
- GÜNGÖR 2006: Ü. Güngör, *Klazomenai Yıldıztepe Nekropolis* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Herodotos The LOEB Classical Library (Ed. Goold, G.P., Çev. Godley A. D), London, 1975.
- HÜRMÜZLÜ 2004: B. Hürmüzlü, *Burial Grounds at Klazomenai: Geometric Through Hellenistic Periods*, Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony: Proceedings of the International Symposium Held at the Archaeological Museum of Abdera, Abdera, 20-21 October 2001, 77-95.
- HÜRMÜZLÜ 2003: B. Hürmüzlü, *Klazomenai-Akpınar Nekropolis* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KALETSCHEK 1958: H. Kaletsch, "Zur Lydischen Chronologie", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 7/1, 1-47.
- LANGLOTZ 1975: E. Langlotz, *Studien zur nordostgriechischen Kunst*, Mainz.
- MANYAS 1984: M. Manyas, *Oryantalizan Stil Tabakları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- MILTNER ve MILTNER 1932: H. Miltner, F. Miltner, "Bericht über eine Voruntersuchung in Alt-Smyrna", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 27, 127-189.
- NICHOLLS 1958/1959a: R. V. Nicholls, "Old Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter", *The Annual of the British School at Athens* 53, 35-137.
- NICHOLLS 1958/1959b: R. V. Nicholls, "Site-Plan of Old Smyrna", *The Annual of the British School at Athens* 53.
- ÖZTÜRK 2005: K. Öztürk, *Smyrna Kent Sur Duvarı Önü Bezemesiz Gömü Kapları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- PASPALAS 2006: S. A. Paspalas, "The Non-Figured Wares from the Anglo-Turkish Excavations at Old Smyrna. Points of Contact with Naukratis",

- Naukratis: Greek Diversity in Egypt. Studies on East Greek Pottery and Exchange in the Eastern Mediterranean* (Ed. Villing, A., Schlotzhauer, U.), 93-104, The British Museum, London.
- PASPALAS 2017: S. A. Paspalar, "Old Smyrna: a window onto the seventh-century painted wares from the Anglo-Turkish excavations (1948-1951)", *Interpreting The Seventh Century BC Tradition And Innovation* (Ed. Charalambidou, X., Morgan, C.), 114-121, Oxford.
- PAYNE 1931: H. Payne, *Necrocorinthia: A Study of Corinthian Art in the Archaic Period*, Oxford University Press, Oxford.
- PAYNE ve DUNBABIN 1962: H. Payne, T. J. Dunbabin, *Perachora II. The Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia*, Oxford.
- PORTO 1960: F. G. I. Porto, "Ceramica arcaica dalla necropoli di Taranto", *Annuario Della Scuola Archeologica Di Atene E Delle Missioni Italiane In Oriente XXVII-XXVIII* (1959-1960), 7-230.
- SEZGİN 2012: Y. Sezgin, *Arkaik Dönem İonia Üretimi Ticari Amphoralar*, Ege Yayınları, İstanbul.
- STILLWELL ve BENSON 1984: A. N. Stillwell-J. L. Benson, "The Potters' Quarter: The Pottery", *Corinth Band XV*, Athens.
- Strabon The LOEB Classical Library (Ed. Page, T.E., Capps, E., Rouse, W.H.D., Post, L.A., Warmington, E.H. Çev. Jones, H.L.), London, 1960.
- TANRIVER vd. 2017: C. Tanriver, S. Akat-Özenir, D. S. Akar-Tanriver, A. Ü. Erdem-Otman, A. Erdoğan, "Eski Smyrna (Bayraklı Örenyeri/Tepekule) Kazısı 2014-2015", *KST* 38.3, 95-114, Ankara.
- URE 1934: P. N. Ure, *Aryballo and Figurines from Rhitsona in Boeotia*, Cambridge University Press, Cambridge.
- UTILI 1999: F. Utili, "Die archaische Nekropole von Assos", *Asia Minor Studien*, 31.
- UZUN 2007: K. Uzun, *Klazomenai Dalgalı Çizgi Bezekli Seramiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- WEST 1972: M. L. West, *Lambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati 2: Callinus, Mimnermus, Semonides, Solon, Tyrtaeus, Minora Adespota*, Oxford.

Makale Gönderim Tarihi:25.05.2022

Makale Kabul Tarihi: 19.09.2022

DUYGU AKAR TANRIVER

Orcid ID: 0000-0003-2711-2363

Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Kampüsü
İzmir/TÜRKİYE.

duygu.akar@deu.edu.tr

BORA ERTÜZÜN

Orcid ID: 0000-0003-4854-3752

Manisa Celal Bayar Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi ,Arkeoloji Bölümü
Manisa/TÜRKİYE.

boraertuzun@gmail.com

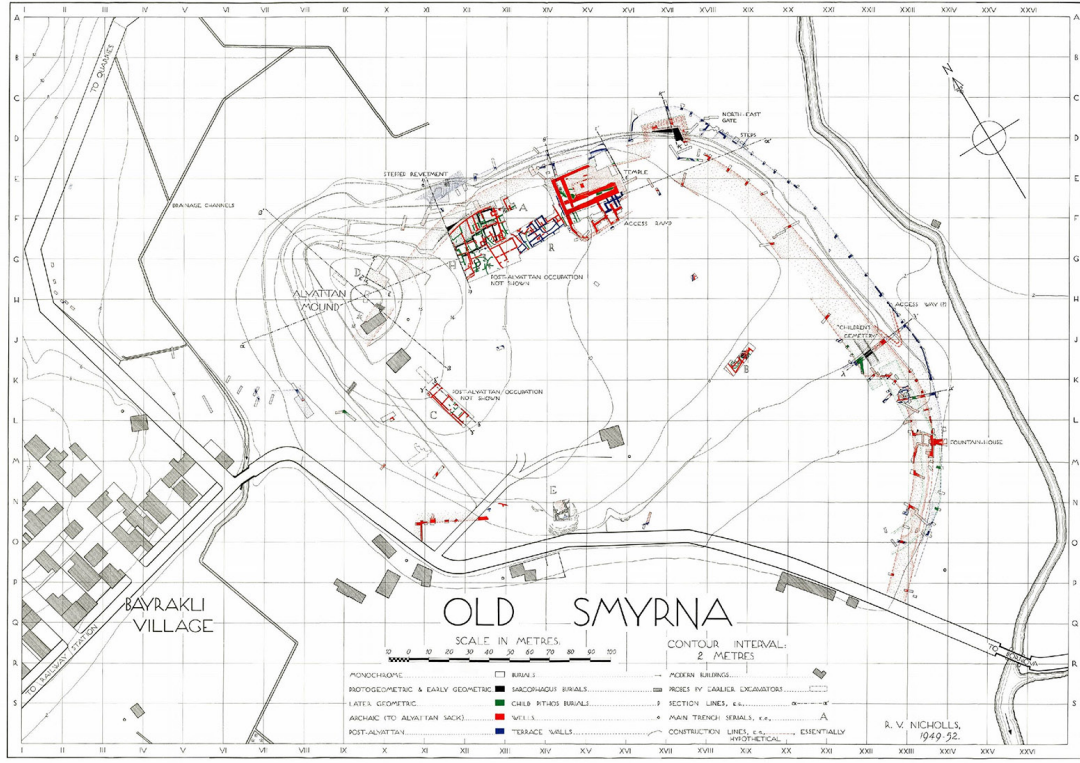

Fig. 1. 1948-51 yıllarında yürütülen çalışmalar ve sonuçlarına ilişkin plan (Nicholls 1958/1959b).

Fig. 2. Alyattes Tepesi ve yerleşimin hava fotoğrafı.

Fig. 3. Güneydoğu yönünden kentin doğusunda bulunan savunma duvarları. Doğudan batıya doğru MÖ 4. yüzyıl duvarı, destek duvarı (glacis) ve 3. savunma duvarı.

Fig. 4..GG-XXI/XXII plan karelerindeki mekanlar.

Fig. 5. GG-XXI/XXII plan karesinde yer alan mekanlardan ele geçen buluntular.

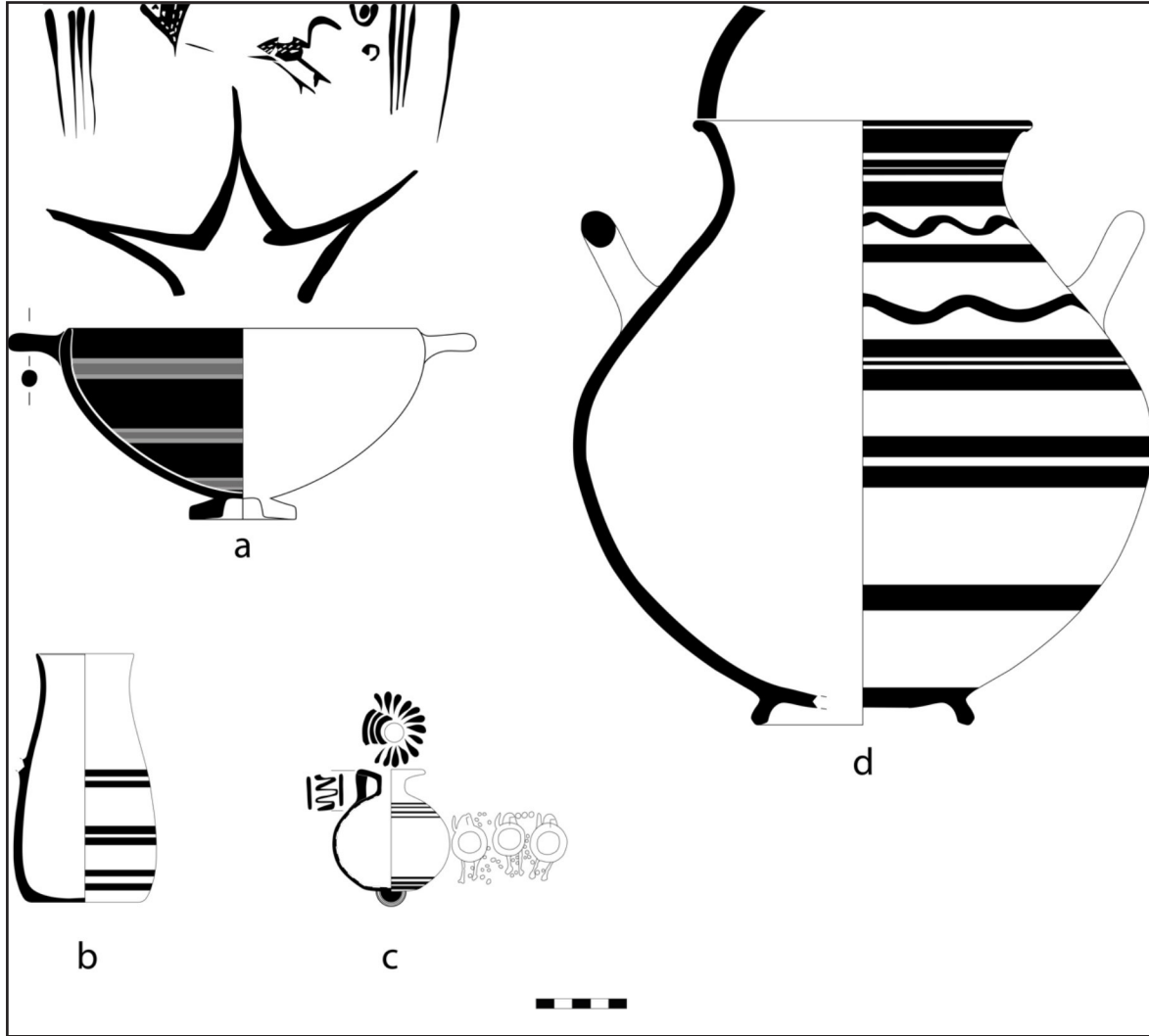
Fig. 6. 3. savunma duvarı dışında yer alan yapıların üzerinde ele geçen pithos mezar.

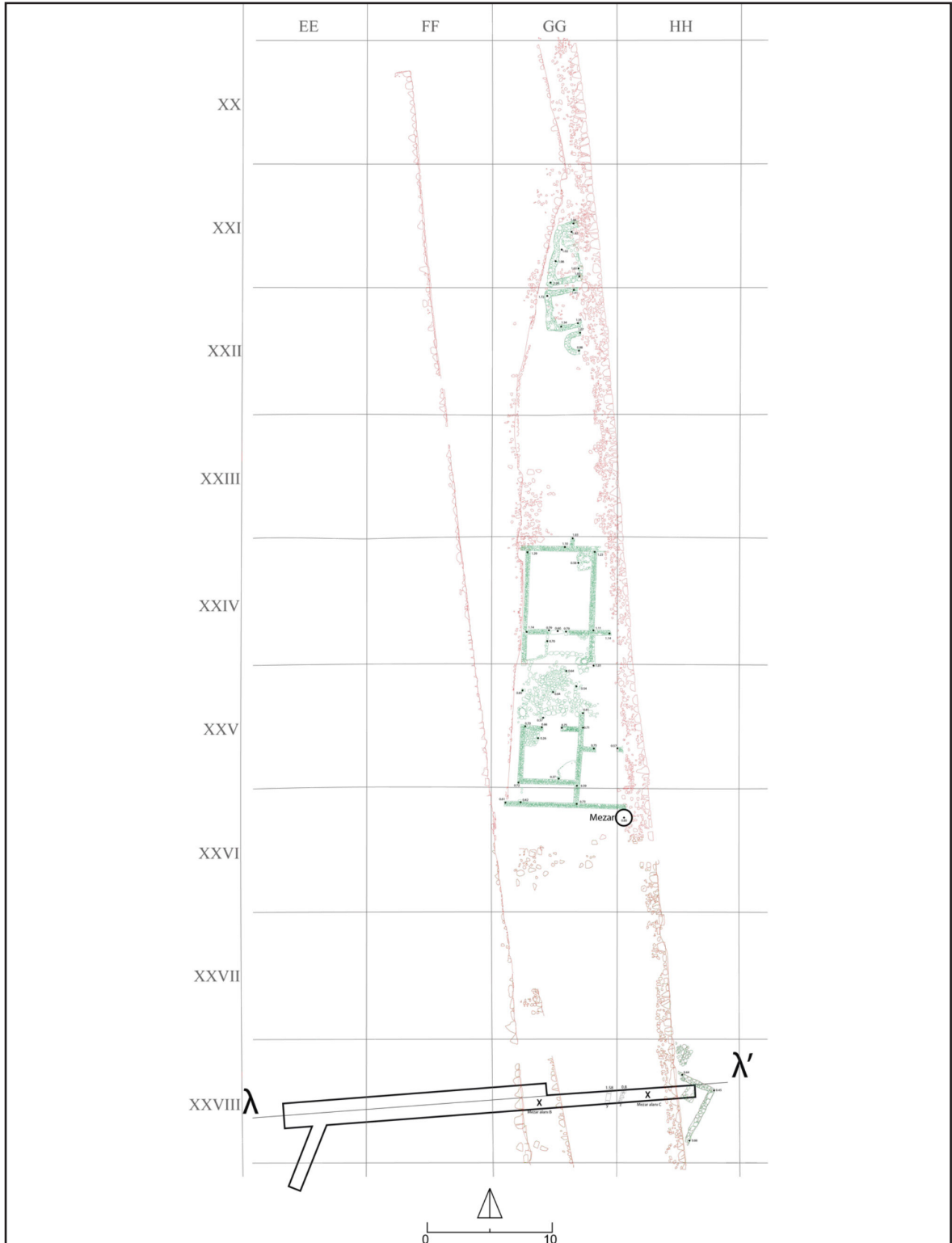
Figür 7. HH-XXX/XXXI plankaresindeki radyokarbon örneğinin alındığı mezar.

Figür 8. Buluntu fotoğrafları.

Figür 9. Buluntu çizimleri.

Figür 10. Doğu savunma duvarı, önündeki yapılar ve Nicholls'e ait sondajın konumu (Nicholls 1958/1959a: Fig. 2).